

ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Парламентарните избори се демократски механизам со чија помош се избираат пратениците во Собранието на Република Македонија, како еднодомен претставнички орган на граѓаните и носител на законодавната власт во Република Македонија.

Преку овој механизам, народот го доверува вршењето на политичката власт на претставничкото тело, кое потоа ја претставува неговата суверена волја. Избирачкото тело го овозможува трансферот на суверенитетот од граѓаните врз демократски избраните претставници.

Основните принципи на парламентарните избори се регулирани со Уставот на Република Македонија, додека начинот, условите и постапката за избор на пратеници се уредени со Изборниот законик.

Согласно со Уставот на Република Македонија, Собранието го сочинуваат од 120 до 140 пратеници. Точниот број на пратеници е утврден во Изборниот законик и тој до 2008 година изнесува 120, а потоа бројот на пратеници се зголемува на 123.

Пратениците се избираат за време од 4 години, на општи, непосредни и слободни избори со тајно гласање.

Парламентарните избори се одржуваат секоја четврта година, во последните 90 дена од мандатот на стариот пратенички состав, а ги распишува претседателот на Собранието.

Парламентарни избори се одржуваат и во случај на самораспуштање на Собранието (предвремени избори), ако за тоа се изјаснат мнозинството од вкупниот број пратеници. Во тој случај, изборите се одржуваат во рок од 60

дена од денот на распуштањето на Собранието.

ИЗБИРАЧКО ПРАВО

Активно избирачко право

Право да избира има секој државјанин на Република Македонија кој наполнил 18 години живот, има деловна способност и е со постојано живеалиште во изборната единица каде се врши изборот.

На изборите за пратеници во Собранието гласаат и државјаните на Р. Македонија, кои на денот на изборите се на привремена работа или престој во странство. Своето право на глас тие го остваруваат во дипломатско-конзуларните претставништва на Република Македонија во странство.

Гласањето не е задолжително.

Пасивно избирачко право

Кандидат за пратеник може да биде државјанин на Република Македонија со наполнети 18 години живот и деловна способност, доколку не се наоѓа на издржување казна затвор за сторено кривично дело и доколку не е осуден со правосилна судска одлука на безусловна казна затвор над шест месеци, чие издржување се уште не е започнато.

ИЗБОРНИ МОДЕЛИ

Изборниот модел е збир на правила врз основа на кои гласовите од избирачите се претвораат во пратенички мандати.

Постојат два основни видови изборни модели (со различни можни варијации): мнозински и пропорционален изборен модел.

Според мнозинскиот изборен модел, во секоја изборна единица се избира само по еден пратеник, при што бројот на изборни единици е еднаков на бројот на пратенички места. Гласачот го дава својот глас за еден од кандидатите што се наоѓаат на гласачкото ливче. Пратеничкиот мандат во секоја изборна единица му припаѓа на оној кандидат што ќе освои најголем број гласови (релативно или апсолутно мнозинство).

Кај пропорционалниот модел, во секоја изборна единица се избираат по повеќе пратеници, а бројот на изборни единици може да биде различен. Во овој случај, гласачот гласа за листа на кандидати (листа на политичка партија, коалиција или листа на независни кандидати), а распределбата на мандатите се врши меѓу кандидатите или политичките партии, според пропорционалната застапеност на добиените гласови во вкупниот број гласови.

ИЗБОРНИТЕ МОДЕЛИ НА ПАРЛАМЕНТАРНИТЕ ИЗБОРИ ВО МАКЕДОНИЈА (1990 - 2014)

Првите демократски повеќепартиски парламентарни избори во Социјалистичка Република Македонија се одржани на 11 ноември 1990 година, веднаш по воведувањето на политичкиот плурализам во септември истата година.

Првите парламентарни избори, по стекнувањето на независноста на Република Македонија во 1991 година, се одржани во октомври 1994 година.

Поштенска марка на Македонска Пошта по повод 20 години од првите повеќепартиски избори во Македонија (ФДЦ 19/2010, 11 ноември 2010)

На парламентарните избори во 1990 и 1994 година распределбата на пратеничките мандати се врши со примена на мнозинскиот изборен модел, со апсолутно (во првиот круг) и релативно мнозинство (во вториот круг). На овие избори пратениците се избрани врз основа на принципот: еден пратенички мандат - една изборна единица.

Во 1998 година се напушта апсолутната доминација на мнозинскиот и се воведува комбиниран изборен модел: 85 пратеници се избираат врз основа на мнозинскиот модел, а 35 пратеници врз основа на пропорционалниот модел. Изборна единица за 35^{те} пратенички места, кои се распределуваат според пропорционалниот модел, е територијата на цела Република Македонија. Распределбата на мандатите е извршена врз основа на Донтовиот модел, со изборен праг од 5%.

На парламентарните избори во 2002 година се воведува пропорционален модел за распределба на сите 120 пратенички места, при што територијата на Република Македонија е

поделена на шест изборни единици, а од секоја изборна единица се избираат по 20 пратеници. За да се обезбеди поголема застапеност на жените во Собранието, за првпат се воведува квота од 30%, како гаранција за учество на помалку застапениот пол. Истиот изборен модел е употребен и при спроведувањето на парламентарните избори во 2006 година и предвремените парламентарни избори во 2008 година (парламентарните избори од 2008 година се првите предвремени парламентарни избори одржани во Република Македонија).

Согласно измените на Изборниот законик од 2008 година, во Собранието на Република Македонија се избираат 123 пратеници. Според пропорционалниот модел се избираат 120 пратеници, при што територијата на Република Македонија е поделена на шест изборни единици, а во секоја изборна единица се избираат по 20 пратеници.

Тројца пратеници избираат државјаните на Република Македонија кои на денот на изборите се на привремена работа или престој во странство. Овие тројца пратеници се избираат според мнозинскиот модел, и тоа по еден пратеник од секоја од трите изборни единици: една изборна единица во Европа и Африка, друга изборна единица во Северна и Јужна Америка и трета изборна единица во Австралија и Азија.

Овој изборен модел за првпат е применет при спроведувањето на предвремените парламентарни избори во 2011 година. На овие избори, македонските граѓани, кои се на привремена работа или престој во странство, за првпат се стекнаа со право на глас. Истиот изборен модел е применет и на третите предвремени парламентарни избори во 2014 година.

КАНДИДАТИ ЗА ПРАТЕНИЦИ

Предлагањето на кандидати за пратеници се врши со поднесување на листа на кандидати за пратеници. Право да поднесат листа на кандидати за пратеници имаат регистрираните политички партии самостојно, коалиции, како и група избирачи.

Кога подносител на листа на кандидати за пратеници е група избирачи, потребно е да се соберат најмалку 1.000 потписи од запишаните избирачи во изводот на Избирачкиот список на изборната единица.

ИЗБОРНА КАМПАЊА

Изборна кампања е јавно претставување на кандидатите и нивните програми во предизборниот период, чија цел е да се влијае на одлуката на избирачите при гласањето (јавни настани, јавно истакнување на плакати, видео презентации на јавни места, медиумско и интернет претставување, дистрибуирање на печатени материјали).

Изборната кампања започнува 20 дена пред денот на изборите и не смее да трае 24 часа пред денот на изборите и на денот на изборите.

Организаторите на изборната кампања имаат право под еднакви услови да ги користат сите видови политичка пропаганда. За време на изборната кампања, Јавниот радиодифузен сервис е должен да емитува и бесплатно политичко претставување на учесниците во изборниот процес.

ГЛАСАЊЕ

Гласањето за парламентарните избори започнува во 7,00 часот наутро и трае непрекинато до 19,00 часот.

Избирачите кои на денот на гласањето се на привремена работа или престој во странство гласаат во дипломатско-конзуларните претставништва, еден ден пред денот на одржување на изборите во Република Македонија. Гласањето се одвива во истиот временски интервал од 7 до 19 часот, според сметањето на времето во соодветната земја. Еден ден пред изборите гласаат и лицата кои се во притвор или издржуваат казна затвор, како и внатрешно раселените и болните и немоќни лица.

СУМИРАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ И РАСПРЕДЕЛБА НА ПРАТЕНИЧКИТЕ МАНДАТИ

Вкупните резултати од гласањето ги утврдува Државната изборна комисија, врз основа на записниците со сумираните резултати од секоја општинска изборна комисија. Резултатите се утврдуваат одделно за секоја изборна единица.

Во секоја од трите изборни единици надвор од територијата на Република Македонија, за пратеник е избран оној кандидат кој добил најголем број гласови од избирачите кои гласале, но не помалку од 2% од вкупниот број запишани избирачи во изборната единица.

Во шесте изборни единици на територијата на Република Македонија, каде изборите се спроведуваат според пропорционалниот модел, распределбата на пратеничките мандати се врши со примена на Донтовата формула, без изборен праг:

$$\frac{V}{s + 1}$$

V претставува вкупен број на гласови кои ги добила изборната листа, а S број на мандати/места кои ги добила листата (на почетокот 0 за сите листи, а постапката се повторува до распределбата на мандатите).

Според Донтовиот систем, бројот на гласови на секоја изборна листа се дели со 1, 2, 3, 4.....n (n е бројот на пратенички места во изборната единица). Добиените количници се подредуваат според нивната големина, при што предвид се земаат толку најголеми количници колку што има претставнички мандати во изборната единица. Секоја листа добива толку мандати колку што во добиените гласови се содржат најголемите количници. Мандатите се распоредуваат според редоследот на кандидатите на листата.

На пример, да претпоставиме дека на изборите во една изборна единица, во која се избираат шест претставника, учествуваат четири партиски листи. Листата А освоила 330.898, листата Б освоила 212.512, листата В 154.926 и листата Г освоила 99.730 гласа. Изборните резултати на секоја листа се делат со 1, 2, 3, 4, 5 и 6.

Листа А	Листа Б
330.898:1 = 330.898	212.512:1 = 212.512
330.898:2 = 165.449	212.512:2 = <u>106.256</u>
330.898:3 = 110.299	212.512:3 = 70.837
330.898:4 = 82.724	212.512:4 = 53.128
330.898:5 = 66.179	212.512:5 = 42.502
330.898:6 = 55.149	212.512:6 = 35.418
Листа В	Листа Г
154.926:1 = 154.926	99.730:1 = 99.730
154.926:2 = 77.463	99.730:2 = 49.856
154.926:3 = 51.642	99.730:3 = 33.243
154.926:4 = 38.731	99.730:4 = 24.932
154.926:5 = 30.985	99.730:5 = 19.946
154.926:6 = 25.821	99.730:6 = 16.621

Од сите резултати, шестиот по големина резултат е 106.256, што истовремено претставува и заеднички делител со кој се делат вкупните резултати од секоја листа и тоа:

$$\text{Листа А} - 330.898:106.256=3$$

$$\text{Листа Б} - 212.512:106.256=2$$

$$\text{Листа В} - 154.926:106.256=1$$

$$\text{Листа Г} - 99.730:106.256=0$$

Од примерот произлегува дека партијата А ќе освои три мандата, партијата Б два мандата, партијата В еден мандат, а партијата Г нема да освои ниту еден мандат.

Парламентарни избори 1994

Политички ентитет	Број на освоени мандати	Политички ентитет	Број на освоени мандати
Сојуз за Македонија	87	ЛП	5
ПДП	10	СДСМ	1
НДП	4	СДПМ	1
ДПМ	1	СПМ	1
Независни кандидати	6	ПДА-ДПТМ	1
ПЦЕР	2	СДСМ-ЛП	1
Вкупно			120

Парламентарни избори 1998

Политички ентитет	Број на освоени мандати
ВМРО-ДПМНЕ	49
СДСМ	27
ПДП-НДП	25
ЛДП-ДПМ	4
СПМ	1
ДА	13
СРМ	1
Вкупно	
120	

Парламентарни избори 2002

Политички ентитет	Број на освоени мандати
Коалиција за Македонија заедно	60
ВМРО-ДПМНЕ-ЛП	33
ДУИ	16
ДПА	7
ПДП	2
НДП	1
СПМ	1
Вкупно	
120	

Парламентарни избори 2006

Политички ентитет	Број на освоени мандати
Коалиција за подобра Македонија	45
Коалиција за Македонија заедно	32
ДУИ-ПДП-ДЛБ	17
ДПА	11
НСДП	7
ВМРО-НП	6
ДОМ	1
ПЕИ	1
Вкупно	
120	

Парламентарни избори 2008

Политички ентитет	Број на освоени мандати
Коалиција за подобра Македонија	63
Сонце Коалиција за Европа	27
ДУИ	18
ДПА	11
ПЕИ	1
Вкупно	
120	

Парламентарни избори 2011

Политички ентитет	Број на освоени мандати
Коалиција ВМРО-ДПМНЕ	56
Коалиција СДСМ	42
ДУИ	15
ДПА	8
НДП	2
Вкупно	
123	

Парламентарни избори 2014

Политички ентитет	Број на освоени мандати	Политички ентитет	Број на освоени мандати
ВМРО-ДПМНЕ и др.	61	ДПА	7
СДСМ и др.	34	НДП	1
ДУИ	19	ГРОМ	1
Вкупно			123

Политички партии

ВМРО-ДПМНЕ - ВМРО-Демократска партија за македонско национално единство
 СДСМ - Социјал-демократски сојуз на Македонија
 ДУИ - Демократска унија за интеграција
 ДПА - Демократска партија на Албанците
 ЛДП - Либерално демократска партија
 СПМ - Социјалистичка партија на Македонија
 ПЕИ - Партија за европска иднина
 ПДП - Партија за демократски просперитет
 НДП - Народна демократска партија
 ДА - Демократска алтернатива

Коалиции

Сонце Коалиција за Европа - СДСМ, ЛДП, НСДП, ЛП, Нова алтернатива
 Коалиција за Македонија заедно - СДСМ, ЛДП, ДПТМ, ОПРМ, ДЛБ, ДПСМ
 Коалиција за подобра Македонија - ВМРО-ДПМНЕ, СПМ, ДС, ДОМ, ДПСМ, ДПТМ, ОПРМ, ВМРО-Македонска, СДАМ
 Сојуз за Македонија - СДСМ, ЛП, СПМ

ГРОМ - Граѓанска опција за Македонија
 ДОМ - Демократска обнова на Македонија
 ДС - Демократски сојуз
 НСДП - Нова социјалдемократска партија
 ЛП - Либерална партија на Македонија
 ДПМ - Демократска партија на Македонија
 ДЛБ - Демократска лига на Бошњациите
 СДАМ - Странка на демократска акција на Македонија
 ДПТМ - Демократска партија на Турците во Македонија
 ДПСМ - Демократска партија на Србите во Македонија
 ОПРМ - Обединета партија на Ромите на Македонија

ПЦЕР - Партија за целосна еманципација на Ромите
 СДПМ - Социјал-демократска партија на Македонија
 ПДА - Партија за демократска акција - исламски пат
 ВМРО-НП - ВМРО-Народна партија
 СРМ - Сојуз на Ромите на Македонија

Овој документ е изработен во рамките на проектот "Воспоставување и развој на Парламентарниот институт" на Собранието на Република Македонија, кофинансиран од Швајцарската агенција за развој и соработка (СДЦ) со советодавна поддршка од Националниот демократски институт (НДИ). Мислењата изразени овде не мора да ги одразуваат ставовите на СДЦ или НДИ.